

فصل یازدهم

ترانسفورماتور زمین

۱۱. ترانسفورماتور زمین - کمکی

در پستهای فشار قوی برای محدود نمودن جریان اتصال کوتاه یکفاز، ثابت نگه داشتن ولتاژ نقطه صفر و از همه مهمتر ایجاد نقطه صفر مصنوعی برای اتصال مثلث طرف یا ثالثیه ترانسفورماتورهای قدرت از وسیله ای بنام ترانسفورماتور زمین باید استفاده شود .

ضمناً مصرف کننده هائی بشرح زیر وجود دارند که بایستی با ولتاژ ۴۰۰ ولت سه فاز یا ۲۳۰ ولت یک فاز تغذیه شوند :

- موتورهای الکتریکی پمپ ها و فن های ترانسفورماتور ها و راکتورها، موتورهای الکتریکی سکسیونرها و کلیدهای فشار قوی، موتورهای الکتریکی سیستم های تهویه
 - سیستم روشنایی ساختمانها و محوطه تجهیزات بیرونی پست و حصارکشی دور پست
 - سرویس ساختمانهای اداری و تغذیه موردی تجهیزات حفاظتی و باطری شارژر پست
 - سیستم های روشنایی، هیتر و تغذیه پانلها و تابلوهای محوطه و داخلی
- جهت تامین مصرف فوق لازم است که ترانسفورماتوری در داخل پست نصب گردد تا پائین ترین ولتاژ فشار قوی ترانسفورماتورهای شبکه را به ولتاژ قابل مصرف تبدیل نماید .
- ترانسفورماتور زمین به دو صورت زیر ساخته می شود :
- ترانسفورماتور زمین با یک سیم پیچ زیگزاگ که نقطه نوترال آن بطور مستقیم و یا توسط یک امپدانس به زمین متصل می شود .
 - ترانسفورماتور زمین با دو سیم پیچ اولیه و ثانویه که سیم پیچ اولیه آن با اتصال زیگزاگ بوده و نقطه نوترال آن می تواند بطور مستقیم یا توسط یک امپدانس بزمین متصل شود و سیم پیچ ثانویه آن با اتصال نوع ستاره و با توان پیوسته مشخص جهت تغذیه کمکی در پست بکار میرود.

۱-۱۱. خصوصیات

ترانسفورماتور زمین - کمکی پستها باید دارای خصوصیات کلی زیر باشد :

- بیرونی و خود ایستا
- سه فاز
- روغنی
- سیستم خنک کن طبیعی روغن و هوا
- باسیم پیچ های اولیه و ثانویه جدا از هم
- دارای منبع انبساط روغن
- مناسب جهت شرایط محیطی محل نصب
- مقاوم در مقابل زنگ زدگی ، خوردگی و فرسایش
- دارای جعبه فلزی بسته جهت ورود کابل برای ولتاژهای کمتر از ۶۳ کیلوولت
- وجود امکان نصب فیوز یا MCCB در جعبه طرف ۴۰۰ ولت
- اثرات گرمائی و دینامیکی جریان صفر را بدون هیچگونه آسیبی تحمل نماید
- باید بدون ایجاد آسیب مکانیکی قادر به تحمل نیروهای ناشی از قله موج جریان نامتقارن با در نظر گرفتن شرایط اتصالی با راکتانس فوق گذرا باشد . این قله موج جریان از رابطه زیر بدست می آید :

$$I_c = KI_t \quad (1)$$

که در آن :

I_c = قله موج جریان نامتقارن اولیه

K = ضریب قابل استخراج از جدول شماره (۱)

I_t = جریان حرارتی نامی

K					X/R				
3.390	3.373	3.342	3.314	3.280	1000	250	100	65	45
				3.244					34
3.214	3.186	3.147	3.122	3.092	28	24	20	18	16
				3.073					15
	3.030	3.003	2.973	2.940	13	12	11	10 و کمتر	

ضریب محاسبه قله موج جریان نامتقارن از جریان حرارتی نامی

«جدول شماره ۱»

در حالت کلی می توان K را از رابطه تئوری زیر محاسبه نمود :

$$K = 1.2\{1 + \exp[-\pi(R/X)]\} \times \sqrt{2} \quad (۲)$$

در مواردیکه امپدانس های توالی صفر سیستم مشخص نشده باشند، نسبت X/R باید برابر با نسبت راکتانس به مقاومت (DC) سیم پیچ در نظر گرفته شود. در مواردیکه ترانسفورماتور زمین - کمکی در سیستمی مورد استفاده قرار می گیرد که نسبت X/R آن در محل استقرار ترانسفورماتور بزرگتر از ۱۰ می باشد، در این صورت مقادیر اهمی امپدانسهای توالی سیستم می باید مشخص گردد. در این حالت سازنده این مقادیر را با X و R ترانسفورماتور زمین - کمکی ترکیب خواهد کرد تا براساس آن مقدار K مورد استفاده در محاسبه I_c را تعیین نماید و در انجام این کار از مقاومت نقطه صفر ترانسفورماتور (در صورت وجود) نباید صرف نظر کرد. ضریب $1/2$ بر اساس استفاده از راکتانس گذرا در محاسبه جریان حرارتی وارد شده است.

۱۱-۲. تجهیزات جانبی ترانسفورماتور زمین - کمکی

قلاب جهت بلند نمودن ترانسفورماتور، صفحات نگهدارنده ترانسفورماتور روی فونداسیون یا سکوی نگهدارنده، جعبه ورودی کابل برای سطح ولتاژ پائین تر از ۶۳ کیلوولت، دو ترمینال مناسب جهت اتصال سیم زمین مسی با مقطع حداقل ۱۲۰ میلیمتر مربع، یک مجموعه رادیاتور با شیرهای مربوطه با بدنه کنگره ای، دریچه آدم رو در روی سقف ترانسفورماتور با ولتاژ اولیه ۶۳ کیلوولت ترجیحا طرف تپ چنجر بمنظور دسترسی به پیچ ها و اتصالات بوشینگها، دستگاه تنفس (رطوبت گیر)، شیر نمونه برداری روغن، رله بوخهلز، ترمومتر نشاندهنده درجه حرارت روغن بالای ترانسفورماتور، بوشینگها، شاخکهای برقگیر برای بوشینگهای فاقد جعبه کابل، تپ چنجر بدون ولتاژ، کنسرواتور، یک شیر جهت پرکردن و شیر دیگری جهت تخلیه روغن، نشاندهنده سطح روغن (باسطح ماکزیمم ومی نیمم روغن)، دریچه جهت بازرسی وتمیز کردن، مارشالینگ باکس، ترمومتر روغن وسیم پیچ.

۱۱-۳. اطلاعات مورد نیاز جهت طراحی

۱۱-۳-۱. مشخصات وویزگیهای شبکه وسیستمی که ترانسفورماتور زمین -کمکی در آن نصب می

گردد شامل موارد زیراست :

- ولتاژ نامی
- ولتاژ حد اکثر
- تعداد فاز
- فرکانس نامی

• گروه برداری

• جزئیات نحوه زمین کردن نقطه صفر

• جریان اتصال کوتاه سه فاز و تکفاز

۱۱-۳-۲. مشخصات محیطی و شرایط اقلیمی محلی که ترانسفورماتور زمین - کمکی در آن مورد

بهره برداری قرار می گیرد :

• حد اکثر درجه حرارت محیط

• حد اکثر متوسط سالیانه درجه حرارت محیط

• حد اکثر متوسط روزانه درجه حرارت محیط

• حداقل درجه حرارت محیط

• ارتفاع از سطح دریا

• رطوبت نسبی

• میزان آلودگی

• شتاب زلزله

۱۱-۴. شاخص ها و پارامترهای مشخص کننده طراحی

۱۱-۴-۱. نوع ترانسفورماتور

ترانسفورماتورهای زمین - کمکی اساساً $\bar{y}y\bar{y}$ مشابه ترانسفورماتورهای معمولی نوع هسته ای میباشند، که به دو صورت روغنی و خشک ساخته می شوند. به علت کاربرد این قبیل ترانسفورماتورها در محیط های باز پستها و شرایط و آب وهوای ایران ، ترانسفورماتور خشک جهت

مصارف فضای باز دارای عمر کمتری درمقایسه با ترانسفورماتورهای نوع روغنی می باشد . به این دلیل نوع روغنی پیشنهاد گردیده است .

۱۱-۴-۲ . فرکانس کار

فرکانس کار ترانسفورماتور زمین - کمکی ۵۰ هرتز می باشد .

۱۱-۴-۳ . سیستم خنک کننده

سیستم خنک کنندگی ترانسفورماتور زمین - کمکی به علت ظرفیت کم از نوع گردش طبیعی روغن وهوا م باشد .

۱۱-۴-۴ . ظرفیت نامی

بار ترانسفورماتور زمین - کمکی در شرایط عادی تنها شامل مصارف داخلی پست وتلفات هسته (جریان مغناطیس کننده) است .

برای هر ترانسفورماتور زمین - کمکی دو نوع ظرفیت بشرح زیر تعریف می شود :

الف - ظرفیت کوتاه مدت (روش اول وروش دوم)

ب - ظرفیت پیوسته

الف: ظرفیت کوتاه مدت

ظرفیت کوتاه مدت یک ترانسفورماتور زمین - کمکی در حقیقت همان ظرفیت اصلی آن است . این ظرفیت که برحسب (K V A) بیان می شود بطور کلی برابر است با حاصلضرب ولتاژ فاز به زمین برحسب کیلوولت در حداکثر جریان اتصال زمین ترانسفورماتور .

• روش های تعیین ظرفیت کوتاه مدت

برحسب اینکه ترانسفورماتور زمین - کمکی بطور مستقیم یا توسط مقاومت محدودکننده جریان به زمین اتصال یابد روش های گوناگونی جهت تعیین ظرفیت آن می توان بیان نمود . استفاده از مقاومت در نوترال ترانسفورماتور زمین - کمکی معمولاً در حال حاضر در پستها متداول نیست .

روش اول : محدود کردن جریان اتصال زمین ۲۵ % مقدار جریان اتصال کوتاه سه فاز

در این روش ترانسفورماتور زمین - کمکی بیگونه ای طراحی می گردد که جریان اتصال زمین به حدود $\frac{1}{4}$ جریان اتصال کوتاه سه فاز سیستم محدود گردد. در این صورت نسبت راکتانس توالی صفر به راکتانس توالی مثبت سیستم کمتر از ۱۰ خواهد بود که این امر از افزایش ولتاژ گذارای سیستم به مقدار بیش از حد مجاز ممانعت خواهد کرد .

روش دوم : محدود کردن جریان اتصال زمین به ۶۰ % مقدار جریان اتصال کوتاه سه فاز

این روش مشابه روش اول می باشد با این تفاوت که جریان اتصال زمین در آن مقدار بیشتری خواهد داشت و این امر سبب می شود که ترانسفورماتور زمین - کمکی بطور تقریباً کاملی زمین گردد و حداقل اضافه ولتاژ گذرا در سیستم ایجاد شود . در این حالت نسبت راکتانس توالی صفر سیستم نسبت به توالی مثبت کمتر از ۳ خواهد بود .

ب - ظرفیت پیوسته

منظور از ظرفیت پیوسته ترانسفورماتور زمین - کمکی حداکثر جریان عبوری از آن بطور دائم می باشد بدون آنکه افزایش دمای آن از حد مجاز خود تجاوز نماید . درحقیقت عوامل متعددی سبب می شود که در شرایط عادی نیز از ترانسفورماتور جریان پیوسته ای عبور نماید که باید قادر به تحمل آن باشد. این عوامل بطور خلاصه بشرح زیر می باشند :

• تغذیه بارهای کمکی یک پست با در نظر گرفتن نامتعادلی بار ، تلفات کابلها و ضریب قدرت موتورها

- ناتعادلی بارهای خازنی
 - جریان هارمونیک سوم
 - وجود یک جریان اتصال زمین بامقاومت بالا که توسط رله های حفاظتی آشکار نشده باشد
- وجود متداول ظرفیت نامی ترانسفورماتورهای زمین- کمکی بصورت جداول شماره (۲) زیر می باشد

5	6.3	8	10	12.5	16	20	25
31.5	40	50	63	80	100	125	160
200	250	315	400	500	630	800	1000
& up							

مقادیر متداول ظرفیت نامی ترانسفورماتورهای زمین - کمکی (کیلو ولت آمپر)

«جدول شماره ۲»

باتوجه به نیاز پستهای موجود ایران و پیش بینی اندازه پستهای آینده از میان ظرفیتهای جدول شماره (۲) مذکور میتوان ظرفیتهای زیر را برحسب کیلوولت آمپر به عنوان ظرفیت نامی ترجیحی انتخاب نمود:

۲۵۰، ۳۱۵، ۴۰۰، ۵۰۰،

۸۰۰

۱۱-۴-۵. مقدار نامی ولتاژ سیم پیچها

مادامیکه شرایط بهره برداری انتخاب مقدار بالاتری را توصیه ننماید مقدار نامی ولتاژ باید برابر ولتاژ فاز به فاز سیستم مورد نظر باشد .

ولتاژ نامی سیم پیچ اولیه را باتوجه به سطوح موجود در پستها میتوان ۶۳، ۳۳، ۲۰، یا ۱۱ کیلوولت وولتاژ نامی سیم پیچ ثانویه را ۴۰۰/۲۳۰ ولت انتخاب نمود .

۱۱-۴-۶. حداکثر ولتاژ سیم پیچ ها

۱۲ ، ۲۴ ، ۳۶ ، ۷۲/۵

- حداکثر ولتاژ سیم پیچ اولیه

کیلوولت

۴۰۰/۲۳۰

- حداکثر ولتاژ ثانویه

ولت

۱۱-۴-۷. جریان نامی

جریان نامی برابر جریان نامی مربوط به توان نامی سیم پیچ در ولتاژ و فرکانس نامی می باشد ،
که با توجه به ظرفیت نامی و ولتاژ نامی ترانسفورماتور قابل محاسبه می باشد .

۱۱-۴-۸. امپدانس ولتاژ

امپدانس ولتاژ ترانسفورماتورهای زمین -کمکی که ولتاژ اولیه آنها ۲۰ کیلوولت می باشد از ۳/۵ تا ۸ درصد متغیر است . امپدانس ولتاژ ترانسفورماتورهای زمین -کمکی با ولتاژ اولیه ۳۳ کیلوولت ۶ تا ۹ درصد و امپدانس ولتاژ ترانسفورماتورهای زمین -کمکی با ولتاژ ۶۳ کیلوولت ۷ تا ۱۰ درصد می باشد بنابراین میتوان مقادیر زیر را جهت امپدانس ولتاژ ترانسفورماتورهای زمین -کمکی پیشنهاد نمود:

۶%

• ترانسفورماتورهای با ولتاژ اولیه ۱۱ و ۲۰ و ۳۳ کیلوولت

۷%

• ترانسفورماتورهای با ولتاژ اولیه ۶۳ کیلوولت

۱۱-۴-۹. راکتانس

انتخاب مقدار راکتانس ترانسفورماتور زمین -کمکی بستگی به راکتانس توالی مثبت سیستم و ترانسفورماتور (X 1) دارد . در صورتی که بخواهیم ترانسفورماتور سیستم مورد نظر را به صورت راکتانی زمین نماید ، مقدار راکتانس آن باید بگونه ای باشد که مقدار $X 1 / X 0$ سیستم

وترانسفورماتور زمین -کمکی بیش از ۱۰ و یا ترجیحاً بیش از ۳ نباشد تا از هر گونه افزایش ولتاژ ناشی از قطع جریان در نقطه صفر جلوگیری بعمل آید .

۱۱-۴-۱۰ . بهره برداری در ولتاژ بالاتر از ولتاژ نامی

ترانسفورماتور زمین -کمکی بایستی قادر باشد در ولتاژی بالاتر از ۱۰۵ درصد و کمتر از ۱۱۰ درصد ولتاژ نامی کار کرده و قادر به تحویل جریان نامی در ولتاژ کار ۱۰۵ در صد ولتاژ نامی باشد.

۱۱-۴-۱۱ . افزایش دما پس از بارگذاری جریان کوتاه مدت

دمای سیم پیچ ترانسفورماتور زمین -کمکی پس از بارگذاری کوتاه مدت تا ۱۰ ثانیه نباید از مقادیر جدول شماره (۶) تجاوز نماید .

نوع ترانسفورماتور	کلاس حرارتی	نوع هادی سیم پیچ
روغنی A	250 °C	مس
	200 °C	آلومینیوم

افزایش دمای مجاز سیم پیچ ترانسفورماتور زمین -کمکی

«جدول شماره ۶»

در صورتیکه ترانسفورماتور زمین -کمکی با راکتور حذف کننده قوس ساخته شود و بر مبنای بند (۳) استاندارد IEC شماره ۲-۷۶ آزمایش شود ، افزایش درجه حرارت سیم پیچ راکتور نباید از مقادیر زیر تجاوز نماید :

- ۸۰ درجه سانتی گراد برای جریان پیوسته
- ۱۰۰ درجه سانتی گراد برای جریان نامی مشخص شده برای ۲ ساعت
- ۱۲۰ درجه سانتی گراد برای جریان نامی مشخص شده برای ۳۰ دقیقه

۱۱-۴-۱۲ . فاصله خزشی پوشینگها

حداقل فاصله خزشی بوشینگهای ترانسفورماتور زمین-کمکی باتوجه به سطح آلودگی محیط نصب باید مطابق باجلد ۲۱۰ این استاندارد انتخاب گردد. لازم به ذکر است که با توجه به توصیه استاندارد IEC شماره ۱۸۵ نسبت حداقل فاصله خزشی به حداقل فاصله قوس عموماً نباید از $\frac{3}{5}$ ¹ بیشتر باشد.

۱۱-۴-۱۳. گروه برداری

گروه برداری ترانسفورماتور زمین-کمکی بصورت ZNyn11 و Znyn5 می تواند باشد .

۱۱-۴-۱۴. تپ چنجر

تپ چنجر در طرف اولیه ترانسفورماتور زمین-کمکی نصب و دامنه آن باتوجه به فاصله دورترین نقطه پست از ترانسفورماتور انتخاب می گردد. معمولاً تپ چنجر بصورت غیر قابل قطع و وصل زیر ولتاژ وبا دامنه $\pm 2 \times 2/5\%$ خواهد بود که جوابگوی احتیاجات پست ها می باشد. لذا چنین تپ چنجری برای ترانسفورماتورهای زمین-کمکی پست ها انتخاب می گردد .

۱۱-۴-۱۵. سطح صدا

سطح صدای اندازه گیری شده بر طبق استاندارد IEC I شماره ۵۵۱ ، بایستی در سطح کمتر از ۶۰ دسی بل باشد .

۱۱-۴-۱۶. استقامت سیم پیچ ها در برابر اتصال کوتاه

سیم پیچ های اولیه و ثانویه ترانسفورماتور زمین-کمکی بایستی در برابر اتصال کوتاه شبکه مربوطه مقاوم باشد . سطح اتصال کوتاه بستگی به محل پست داشته و مقدار آن میتواند ۲۵ ، ۲۰ یا ۱۶ کیلو آمپر و به مدت ۲ ثانیه باشد .

۱۱-۵. انتخاب ترانس زمین - کمکی پست کرج

۱۱-۵-۱. مشخصات سیستم

ولتاژ نامی - 20 kv

ولتاژ حداکثر - 24 kv

فرکانس نامی - 50 Hz

گروه برداری - 11 Z

N y n

قدرت اتصال کوتاه شبکه

الف) : ۲۳۰ کیلوولت 40 kA

ب) : ۶۳ کیلوولت 5.31 kA

مستقیم زمین شده

نحوه زمین کردن نقطه صفر

شرایط محیطی محل نصب

حداکثر درجه حرارت محیط - 45 °C

حداکثر متوسط روزانه درجه حرارت محیط - 35 °C

حداکثر متوسط سالیانه درجه حرارت - 25 °C

حداقل درجه حرارت - -25 °C

۱۸۰۰

ارتفاع از سطح دریا

متر

- حد اکثر سرعت باد

۳۰ متر

برثانیه

- میزان آلودگی

سبک

- رطوبت نسبی

۷۵%

۱۱-۵-۲. تعیین پارامترها، مشخصه های طراحی و انتخاب ترانسفورماتور

باتوجه به جداول و استانداردهایی که در درس آمده داریم :

- نوع ترانس

سه فاز روغنی

الف (شرایط نصب

فضای باز

ب (نوع مخزن

بامنبع منبسط

- فرکانس نامی

۵۰ هرتز

- سیستم خنک کننده

ONAN

- ظرفیت نامی

۵۰۰ KVA

الف (ظرفیت پیوسته

ب (ظرفیت کوتاه مدت :

$$\text{ظرفیت کوتاه مدت} = \frac{500 \times 10^3}{\%7} = 5714/3 \text{ KVA}$$

$$\text{ظرفیت کوتاه مدت} = 5715 \text{ KVA}$$

- مقدار ولتاژ نامی سیم پیچ ها :

۲۰ KV

الف (ولتاژ سیم پیچ اولیه

۴ KV

ب (ولتاژ سیم پیچ ثانویه

- حداکثر ولتاژ سیم پیچ ها :

۲۴ KV

الف) ولتاژ سیم پیچ اولیه

۱/۱ KV

ب) ولتاژ سیم پیچ ثانویه

٪۶۰

- حدود جریان اتصال زمین نسبت به مقدار جریان اتصالی سه فاز

مقدار جریان نامی اولیه

$$I_n \approx \frac{500 \times 10^3}{\sqrt{3} \times 20 \times 10^3} = 14/45 \text{ A}$$

$$\frac{x_o}{x_1} \leq 3$$

رابطه راکتانس توالی صفر نسبت به توالی مثبت :

• استقامت عایقی بوشینگها و ترمینالهای سیم پیچهای اولیه ونقطه صفر :

$$KV_p = 125 \text{ (فاز به زمین) ولتاژ ایستادگی صاعقه}$$

$$KV_{rms} = 50 \text{ (فاز به زمین) ولتاژ ایستادگی فرکانس شبکه}$$

با توجه به اینکه ارتفاع محل نصب ۲۰۰۰ متر بالاتر از سطح دریا است پس :

$$KV_p = 137/5 = 125 \times 1/1 \text{ (فاز به زمین) ولتاژ ایستادگی صاعقه}$$

$$KV_{rms} = 65 = 50 \times 1/1 \text{ (فاز به زمین) ولتاژ ایستادگی فرکانس شبکه}$$

(به ازای هر ۱۰۰ متر بالاتر از ۱۰۰۰ متر ، ۱٪ درصد اضافه شده)

ولتاژ های استاندارد

$$KV_p = 170 = \text{ولتاژ ایستادگی صاعقه}$$

$$KV_{rms} = 70 = \text{ولتاژ ایستادگی فرکانس شبکه}$$

از آنجائیکه نقطه صفر مستقیماً زمین می شود جهت اطمینان کافی می توان از ستون دوم

جدول شماره (۴) استفاده نمود

$$KV = 12 = \text{استقامت عایقی نقطه صفر}$$

بنابراین

- افزایش مجاز دما :

با توجه به اینکه دمای سیم پیچ و روغن در شرایط استاندارد به ترتیب 65°C و 60°C

است ، بنابراین چون ارتفاع 2000 متر بالاتر از سطح دریا (1000 متر بیشتر از شرایط استاندارد)

است به ازاء هر 400 متر بیشتر از 1000 متر ، افزایش دما 1 درجه کاهش می یابد .

$$45^{\circ}\text{C} - 40^{\circ}\text{C} = 5$$

$$65 - 5 = 60^{\circ}\text{C}$$

$$60 - 5 = 55^{\circ}\text{C}$$

پس : برای سیم پیچ

برای روغن

با اعمال ضریب ارتفاع از سطح دریا

$$60 - \frac{60 \times 3}{100} = 58.2^{\circ}\text{C}$$

$$55 - \frac{55 \times 3}{100} = 53.35^{\circ}\text{C}$$

• فاصله خزشی بوشینگها :

$$24 \times 25 (mm/kn) = 600 \text{ mm}$$

۰.۶

• امیدانس ولتاژ :

25 KA

• سطح اتصال کوتاه قابل تحمل